

УКРАЇНСЬКА І ЗАРУБІЖНА БІОГРАФІСТИКА

УДК 327(477):341.71(476) “1918/1921”

Ірина Матяш

ВНЕСОК БІЛОРУСА ІВАНА КРАСКОВСЬКОГО У ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ (1918–1921 рр.)

У статті розглянуто основні напрями діяльності Івана Красковського у формуванні української дипломатичної та консульської служби у 1918–1921 рр.

Ключові слова: дипломатія, консульська служба, Іван Красковський, Білорусь, Україна.

Формування української дипломатичної та консульської служби як державного інституту в найбільш наближеній до сучасного розуміння формі пов'язано з роками Української революції 1917–1921 рр. Започаткування зовнішньополітичної діяльності було важливою складовою державотворення незалежної Української Народної Республіки. Розроблення нормативних, організаційних та практичних засад у цій сфері покладалося на відповідне відомство. На цьому етапі творення української дипломатії, хронологічні межі якого можна окреслити як грудень 1917 р. – травень 1924 р. (коли було припинено функціонування останньої закордонної дипломатичної установи УНР – Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині), збереглися імена кількох осіб, які не були українцями за походженням, але зробили помітний внесок у розвиток української дипломатичної та консульської служби.

Серед таких діячів був Іван Гнатович Красковський (1880–1955) – один із перших працівників українського зовнішньополітичного відомства, який прилучився до законодавчих засад діяльності дипломатичних установ і фахової освіти дипломатів та практичної організації діяльності закордонних дипломатичних і консульських установ УНР. Особа І. Г. Красковського тривалий час була табуованою в радянській історіографії через невідповідність його біографії ідеологічним критеріям. Репресований 1931 р., він був фактично викреслений із активного функціонування й реабілітації за життя не дочекався. Однак його не розстріляли, на відміну від багатьох представників дипломатії тих буремних часів.

Науковій “реабілітації” цієї помітної постаті міжнародного масштабу прислужилися дослідники з Азербайджану (М. Дж. Гасимли, А. У. Даміров [1], А. Тагирзаде [2]), Білорусі (М. Клімовіч та В. Міхнюк [3], В. Колесник [4], М. Трус [5]), Грузії (А. Бежуашвілі [6]), Польщі (Д. Міхалюк [7]), Словаччини (М. Мушинка [8-9]), України (Ю. Гаврилюк [10-11], О. Зубко [12–14], В. Матвієнко [15], В. Сергійчук [16]) та ін. Увага авторів переважно зосереджувалася на біографії І. Г. Красковського, його участі в організації українсько-білоруських відносин та керівництві українською дипломатичною місією на Кавказі. Важливу роль у розширенні поінформованості міжнародної спільноти про свого батька відіграла Л. І. Красковська, яка підготувала книгу спогадів про родинну історію Красковських – “З давніх часів” (Прешув, 1999).

Уродженець Підляшшя (с. Дубичі Бельського повіту Гродненської губернії), І. Г. Красковський з'явився на українських теренах ще в період існування

Російської імперії. Ця поява не була випадково, передусім, через те, що його дружина Валентина Сокальська походила з Кам'янка-Подільського. Вони зустрілися у Вільно, де Іван здобув середню освіту й після закінчення Санкт-Петербурзького університету працював на ниві шкільництва, а Валентина навчалася в Маріїнському вищому жіночому училищі.

З початком Першої світової війни родина Красковських переїхала в Київ. Іван Гнатович знайшов роботу у Київському відділенні Союзу земств і міст Південно-Західного фронту. Очолював установу майбутній посол Української Держави в Німеччині – барон Ф. Р. Штейнгель. З його ініціативи до роботи в установі були залучені майбутні керівники українського зовнішньополітичного відомства: Д. І. Дорошенко, А. В. Ніковський, директор Українського національного музею в Києві М. Ф. Біляшівський та інші відомі українські діячі; 1916 р. заступником уповноваженого Союзу земств і міст на західному фронті був С. В. Петлюра. Особливо тісні, дружні стосунки у І. Г. Красковського склалися з Д. І. Дорошенком.

У контексті основної місії організації, яка полягала в забезпеченні допомоги пораненим воякам, потерпілому від військових дій населенню, у тому числі – мешканцям Галичини та Буковини, біженцям із Галичини, будівництві шляхів у прифронтовій смузі тощо, І. Г. Красковський опікувався питаннями допомоги дітям. На пропозицію уповноваженого Всеросійського земського союзу П. К. Линниченка, що завідував відділом допомоги населенню, він очолив відділ допомоги дітям [17, с. 71]. Спільними зусиллями Д. І. Дорошенка та І. Г. Красковського було відновлено протягом травня – червня 1916 р. мережу початкових шкіл на окупованій території й запроваджено в них викладання українською мовою. Здійснювалися й організаційні заходи, спрямовані на забезпечення матеріальної підтримки шкіл: влаштувалися безплатні кухні для учнів і вчителів, постачалося паливо для шкіл, робився ремонт шкільних приміщень, здійснювалася закупівля великої кількості українських книжок для позакласного читання. В липні 1916 р. Д. І. Дорошенко і І. Г. Красковський провели в Тернополі вчительський з'їзд, учасники якого підтвердили важливість їхніх зусиль щодо забезпечення шкіл українськими підручниками. 1 листопада 1916 р. І. Г. Красковський залишив посаду у зв'язку з обранням його до складу Комітету Південно-Західного фронту [18].

Водночас, він долучився до громадського і політичного життя українського суспільства, співпрацював із представниками Товариства Українських Поступовців (В. В. Винниченком, Ф. П. Матушевським, А. В. Ніковським, С. В. Петлюрою та ін.), із оформленням у квітні 1917 р. Української партії соціалістів-федералістів став її членом. Початок революційних подій в Російській імперії та зречення царем Миколою II престолу сколихнули й суспільне життя України та Білорусі. 4 (17) березня 1917 р., наступного дня після створення в Петрограді Тимчасового уряду, в Україні було засновано Українську Центральну Раду, яку очолив відомий історик і громадський діяч М. С. Грушевський. У вирі українських і білоруських революційних подій опинився й І. Г. Красковський. Як делегат від Київського відділення Союзу земств і міст Південно-Західного фронту, він увійшов до складу Білоруського Національного Комітету, заснованого згідно з рішенням З'їзду білоруських національних організацій, що відбувся у Мінську 25–27 березня (7–9 квітня) 1917 р. [7, с. 138–140]. Також він продовжував працювати в Україні. З огляду на досвід діяльності в Галичині, його та Д. І. Дорошенка було залучено до розроблення проекту нової концепції управління окупованими територіями Галичини й Буковини. Призначення на посаду керівника Обласного комісаріату Галичини та Буковини з Тернопільською та Чернівецькою губерніями в складі, перейменованого рішенням Тимчасового уряду з Галицько-Буковинського

генерал-губернаторства, отримав Д. І. Дорошенко замість запланованого на цю посаду князя Долгорукова.

Долю такої заміни фактично вирішив І. Г. Красковський. Він особисто разом із П. К. Линниченком виїхав з Києва до Могилева, де в Ставці перебували на нараді кілька міністрів, й зумів переконати їх у компетентності Д. І. Дорошенка [17, с. 96]. Невдовзі після прибуття на місце призначення Д. І. Дорошенко запросив на посаду комісара Тернопільської губернії Галицького генерал-губернаторства І. Г. Красковського. Повітовим комісаром у Бучачі став ще один майбутній дипломат – К. В. Лоський, який за кілька тижнів був переведений на посаду помічника І. Г. Красковського [19, арк. 28]. Кілька буремних місяців на чолі Тернопільщини закарбувалися в пам'яті І. Г. Красковського безсонними ночами, втихомиренням влітку 1917 р. єврейського погрому під час відступу російської армії, напруженою працею. На початку вересня він повернувся в Київ.

Винниченко В. К. обіймав тоді посаду Голови Ради Народних Міністрів УНР (28 червня 1917 р. – 30 січня 1918 р.) і одночасно з 15 червня 1917 р. по 11 січня 1918 р. був Генеральним секретарем цього Генерального секретарства внутрішніх справ. На посаду заступника генерального секретаря він запросив І. Г. Красковського, який 8 вересня розпочав виконання нових обов'язків [20, с. 22]. Крім нього, заступником керівника відомства був П. Д. Понятенко, в середині вересня призначення отримав Л. І. Абрамович, у листопаді – О. М. Карпинський. 20 вересня (3 жовтня) 1917 р. за сприяння свого нещодавнього керівника посаду керівника “виселенсько-плінницько-біженецького” відділу секретарства отримав К. В. Лоський.

Діяльність І. Г. Красковського мала багато векторів: формування київської міліції, організація центрів захисту і опіки громадян [20, с. 153], взаємодія з іноземними представництвами. Аналогічну сферу компетенції мав його нещодавній помічник – К. В. Лоський, який 6 грудня 1917 р. очолив канцелярію Генерального секретарства справ міжнаціональних [21, арк. 3] – великий підрозділ із консульським відділом у його складі. Пріоритетне завдання відділу полягало в розробленні правових засад діяльності консульств та налагодження контактів з іноземними консулами. При цьому, І. Г. Красковський продовжував підтримувати стосунки з земляками.

На його допомогу і сприяння розраховувала, зокрема, Спеціальна дипломатична місія БНР на чолі з А. І. Цвікевичем, що прибула в Київ у березні 1918 р. [22]. Уже 10 квітня А. І. Цвікевич, користуючись наданими йому Радою БНР повноваженнями, призначив І. Г. Красковського консультантом білоруської делегації у справах переговорів з УНР із правом дорадчого голосу [23, арк. 2]. Представник БНР розумів важливість підтримки знаними в Україні діячами білоруського походження (І. К. Красковським, М. В. Довнар-Запольським) виконуваної делегацією місії, яка полягала у офіційному повідомленні УНР та (за допомогою українського радіотелеграфу) – всім народам про проголошення незалежності БНР, веденні переговорів щодо визнання Україною незалежності БНР, досягненні підтримки з боку УНР щодо вирішення питання про визначення кордонів на підставі етнографічного принципу, перегляду змісту Брестського мирного договору, а також – в умовах відсутності білоруського консульського представника – налагодженні товарообміну між БНР та УНР і пошуках економічної підтримки у вигляді грошової позики уряду БНР з боку УНР [24, с. 396]. Відтак залучав їх до активної співпраці. Планувалося, що висловлювані під час переговорів вимоги попередньо обговорюватимуться з консультантами. Однак переговори розпочалися поза запланованим сценарієм, а реального часу існування Української Народної Республіки залишалось два тижні. Впродовж 19–22 квітня делегацію встигла провести 4 засідання з представниками УНР

щодо усталення державних кордонів. Консультанти не брали участі в офіційних засіданнях, але активно долучалися до обговорення проблемних питань під час нарад співробітників делегації. Зокрема в нараді від 20 квітня 1918 р., в якій взяли участь А. І. Цвікевич, С. А. Рак-Міхайловський, І. В. Курилович і М. В. Довнар-Запольський, І. Г. Красковський висловив сумніви в потребі поспішності проведення переговорів без попереднього обговорення позиції з консультантами, наполягав на “затягуванні” переговорів, розроблення тактики впливу на запланований переговорний процес УНР і РСФРР із метою примусити Україну обстоювати визнання Росією незалежності Білорусі, визнанні білоруського варіанту окреслення кордонів, без поступок українській стороні [25, с. 112]. Його принципова позиція ґрунтувалася на тому, що жодна угода не може бути підписана до оголошення про офіційне визнання Україною незалежності Білорусі. Відтак він пропонував на наступному засіданні за участі українських представників зробити заяву про “неофіційність” переговорів та потребу додаткового узгодження лінію кордону, яка б задовольняла відповідні білоруські кола, а саме: по південним кордонам Мінської і Гродненської губерній. Щодо планованого ніби “захоплення” Україною білоруських земель І. Г. Красковський пропонував висловити “рішучий протест” [25, с. 112], демонструючи своєю позицією, що він був білорусом і залишався ним будь-де. Утім переговори через кілька днів зупинилися – 29 квітня 1918 р. до влади прийшов гетьман П. П. Скоропадський.

У гетьманському уряді Міністерство закордонних справ очолив Д. І. Дорошенко, спершу як заступник міністра, а з 21 травня 1918 р. – як керуючий міністерством. Старшим радником міністерства він призначив людину, якій беззастережно довіряв, – І. Г. Красковського [26, арк. 107]. Згідно з наказом № 104 від 27 травня 1918 р., першим днем роботи І. Г. Красковського в зовнішньополітичному відомстві Української Держави вважалося 25 травня 1918 р. Спектр його обов’язків був досить широким й охоплював організаційні питання підготовки встановлення двосторонніх зносин, створення консульської служби, взаємодії з державними органами тощо. Крім того, він увійшов до складу Ради міністерства – дорадчого органу, створеного з метою аналізу міжнародного становища Української Держави та колегіального вироблення рекомендацій щодо конкретних напрямів зовнішньої політики. Кількісний склад Ради був чітко визначений: її членами були заступники міністра, директори департаментів та призначені міністром особи. Д. І. Дорошенко визначив радниками лише чотирьох осіб: нещодавнього генерального секретаря міжнародних справ О. Я. Шульгина, заступників міністра внутрішніх справ у кабінетах В. К. Винниченка і В. О. Голубовича (до 26 січня (8 лютого) 1918 р.), І. Г. Красковського і О. М. Карпінського та М. А. Славинського [17, с. 262].

Важливу роль як член ради міністерства І. Г. Красковський відіграв, зокрема, в практичному формуванні консульської служби Української Держави. Початок цьому процесові поклала ухвалена 22 червня 1918 р. Радою Міністрів за результатами домовленостей під час мирних переговорів у Києві між представництвами Української Держави та радянської Росії від 12 червня 1918 р. [27] постанова “Про призначення генеральних консулів до Москви і Петрограду та 10 консульських агентів 1 розряду і 20 – 2-го до інших міст радянської Росії”. За дорученням міністра І. Г. Красковський провів 1 липня міжвідомчу нараду з питання розподілу консульських представників. У ній взяли участь директор департаменту зовнішнього торгу Міністерства торгу і промисловості В. Л. Королів, співробітник цього ж департаменту І. А. Шафаренко, член редакційної ради Комітету консульських курсів Українського Науково-економічного товариства Ф. Задорожний, начальник юридичного відділу МЗС В. Оренчук і заступник начальника консульського

відділу МЗС Д. Андрієвський, а також кандидат на посаду генерального консула в Москві О. Кривцов [28, арк.1]. Відкриваючи нараду, І. Г. Красковський наголосив, що пріоритетним завданням українських консулів у російських містах має бути захист інтересів українських громадян. Саме цим критерієм він запропонував користуватися для визначення переліку міст, де мали засновуватися консульські установи. Питання організації торговельних зносин в умовах нестабільних відносин між Українською Державою і більшовицькою Росією відсувалися на дальшу перспективу. На внесенні повноважень у питаннях, пов'язаних зі сферою економіки і торгівлі, наполягали представники Міністерства торгу і промисловості. Окрім кандидатур на консульські посади, учасники наради обговорили концептуальні проблеми формування консульської служби, найважливішою серед яких залишалася проблема розроблення її правових засад. Рішення наради були враховані в схваленому 4 липня 1918 р. законопроекті “Про заклад генеральних консульств і консульських агентств за кордоном”, що склав правові підстави щодо практичного заснування консульств.

Для проведення перевірки на знання іноземних мов та співбесіди з кандидатами на консульські посади в МЗС було створено “Комісію в цілях намічення кандидатів на консульські посади” (так звану – Консульську комісію). До її складу увійшли представники зацікавлених відомств: віце-директори департаментів МЗС – В. Я. Оренчук (загальних справ) та Д. П. Левицький (чужоземних справ); директор департаменту зовнішньої торгівлі Міністерства торгу і промисловості В. В. Королів та урядовець для особливих доручень 4 рангу того ж департаменту А. П. Болобан. Очолив Консульську комісію І. Г. Красковський.

Під час нарад упродовж липня – першої частини серпня обговорювалися кандидатури претендентів на консульські посади [29, арк. 26]. З огляду на потребу формування штату консульських установ розглядалися також кандидатури претендентів на посади секретарів та співробітників. Основні вимоги до кандидатів торкалися суто професійних знань, умінь і здібностей. Передбачалося, що майбутні консули повинні мати вищу освіту (переважно юридичну або економічну), знати зміст законодавчих та інших нормативних актів у відповідній сфері країни, на призначення до якої претендували; розумітися на загальнополітичній ситуації в світі та в країні призначення, володіти іноземними мовами. Претендентів на посади консулів виявилось досить багато. Частина з них завершила навчання на Консульських курсах при УНТЕ, дехто – навчався на консульському відділенні Близькосхідного інституту. Практично всі мали вищу юридичну або економічну освіту і володіли трьома-чотирма іноземними мовами. Комісія проводила відбір неупереджено, але жорстко. За результатами діяльності комісії до кінця жовтня 1918 р. було загалом теоретично сформовано, законодавчо закріплено та відображено у відповідних нормативно-розпорядчих документах мережу українських консульських установ на території колишньої Російської імперії [29, арк.1] На рішення комісії впливали й пропозиції, які надходили від українських громад, створених на території Росії. Спеціальне доручення міністра І. Г. Красковський отримав щодо вивчення ситуації, яка склалася з біженцями з Холмщини і Підляшшя.

Упродовж листопада – першої половини грудня Консульська комісія під керівництвом І. Г. Красковського на своїх засіданнях розглянула питання про створення Державної екзаменаційної консульської комісії; визначення міст, де мали засновуватися консульські установи; кількісних параметрів консульських штатів; діловодних форм консульського діловодства, виготовлення “консульської мапи”, розроблення консульського статуту та консульських тарифів, створення бібліотеки для консулів. Важливим предметом обговорень було подальше формування мережі консульських установ у зарубіжних країнах.

Критерієм визначення країн, де існувала потреба діяльності українських консулів, була наявність великої кількості українців та економічний інтерес Української Держави. Пропозицій щодо формування списку надходило багато. Лише в Німеччині пропонувалося створити генеральне консульство в Берліні, консульства в Франкфурті-на-Майні, Бреславі, Лейпцигу, Гамбурзі, Мюнхені, Кенісберзі, Мангеймі, Хемніці, Щецині, Золінгені [28, арк. 6]. Йшлося про потребу створення консульств у Варшаві, Мадриді, Тегерані, Стокгольмі, Трієсті, Копенгагені, Амстердамі та інших стратегічно важливих містах [30, арк.41]. За пропозицією голови Консульської комісії розглядалася можливість створення українського консульства в Японії. Та з огляду на невеликі можливості держави щодо фінансування діяльності консульських установ залишалися в проєкті лише ті міста, де заснування консульств диктувалося державним інтересом. Крім названих, пропонувалося заснувати консульства в Празі, Загребі, Тегерані як столицях іноземних держав; у Гамбурзі як великому торговельному центрі, через який ведеться торгівля зі Сполученими Штатами Америки і переїжджає багато українських громадян до і зі США; в Лейпцигу – всесвітньому центрі видавництва книжок і виробництва ліків, з яким Україна має постійні торговельні відносини; в Бухарі, яка в зв'язку стає важним політичним центром Азії; Мінську, який є центром політичного життя Білорусії, що перебуває в стадії відродження [31, арк. 46–48]; Вільно – як політичному центрі Балтійських країн, у яких є багато лісу і в яких найближче і найвигідніше доставляти в Україну ліс і лісові продукти, необхідні для її життя та промислового розвитку [31, арк. 47]. Обговорення, проведені комісією на чолі з І. Г. Красковським, заклали фундамент для подальшої розбудови української консульської служби.

У планах нормотворчої роботи комісії вперше з'явилося розроблення положення про почесних консулів [32, арк. 10 зв.], було підготовлено відповідний проєкт, однак про цю категорію консульських працівників у інших законопроєктах, зокрема, консульському статуті, не йшлося. Для розроблення консульського статуту у вересні було створено окрему підкомісію, яку очолив В. Оренчук.

Інша сфера компетенції І. Г. Красковського поширювалася на організацію взаємодії з країнами, які виникли з розпадом Російської імперії. Особлива його увага зосереджувалася на відносинах із БНР. Крім того, він брав безпосередню участь у білоруському політичному житті як член Білоруської соціал-демократичної партії, концептуальною вимогою якої була державна незалежність Білорусі як демократичної держави та перехід до соціалізму шляхом реформ [7, с. 259]. На початку серпня 1918 р. він отримав відрядження до Мінська і Вільни “по справам консульським і для встановлення взаємовідносин з Литвою” [33, арк.11].

У зв'язку з затримкою підписання договору про товарообмін між БНР і Українською Державою, до нього як захисника інтересів Білорусі в Україні апелював Народний Секретаріат БНР. 19 листопада 1918 р. після невдач у цій сфері першого консула П. В. Тремповича й другого – Г. Ф. Базаревича, своєю постановою уряд БНР надав йому повноваження члена Особливої торгово-економічної комісії в Україні для укладання договору з Міністерством торгу і промисловості Української Держави в справі організації товарообміну та доручив досягти створення “запасного фонду для потреб Білорусії” в розмірі 150 000 000 рублів [23, арк. 4]. Такі вимоги виконати було не просто, не лише через тотальний німецький контроль за господарською діяльністю в Українській Державі, але й з огляду на неоднозначне ставлення до діяльності Білоруської торгово-промислової палати. “Київська білоруська торговельна палата в її сучасному складі, яка взагалі складається з осіб досі невідомих в Білоруському національно-громадянському русі не дає певности, що її діяльність з боку

політичного може відвідати інтересам України”, – вважали в міністерстві [34, арк. 21]. Офіційну відповідь, в основу якої було покладено цю думку, МЗС Української Держави скерувало до Мінська 25 листопада 1918 р. [34, арк. 30 зв.]. Керівник Особливої торгово-економічної комісії – “вищого торгово-економічного органу Білоруського Уряду в Україні” [34, арк. 35] – А. І. Цвікевич прибув у Київ 28 листопада 1918 р. Йому делегувалися права вступити в переговори з Міністерством торгу і промисловості щодо товарообміну з метою підписання договору на засадах взаємності. На правах членів комісії в переговорах мали взяти участь проф. М. В. Довнар-Запольський як голова торговельної палати та І. Г. Красковський як спеціально уповноважений член комісії.

На письмовий запит А. Цвікевича щодо принципової згоди на підписання угоди МЗС підтвердило 9 грудня 1918 р. “бажаність” “заклучення торгово-економічного договору з урядом БНР” [34, арк. 36]. Текст договору містив положення про права громадян, умови організації торгівлі, судноплавства, транзиту товарів, створення українсько-білоруської змішаної комісії. В частині організації консульських зносин передбачалося право кожної сторони призначати генеральних консулів, консульських та торговельних агентів у всі міста та принципу взаємності щодо надання пільгових прав [34, арк. 41]. Підписаний договір мав вступити в силу до ратифікації, одразу після підписання, та підписання не відбулося.

Не вдалося також І. Г. Красковському реалізувати особисту перспективу – вигідну пропозицію від Далекосхідного експортного товариства щодо посередництва в придбанні та доставці товарів із Далекого Сходу в Білорусь та Литву, за яке йому мали сплачуватися кошти в розмірі 2 % і вище залежно від вигідності пропозиції. Лист від товариства він отримав лише в січні 1919 р. [23, арк. 6].

З приходом у грудні 1918 р. до влади Директорії І. Г. Красковський залишився в Києві. 15 грудня 1918 р. комісаром Українського революційного комітету по міністерству закордонних справ було призначено М. Г. Левитського [35, арк. 2], який очолював міністерство два дні, упродовж яких жодних кадрових змін не здійснював. Він встиг видати 17 грудня наказ, що зобов'язував Консульську міжвідомчу комісію за керівництвом І. Г. Красковського “взяти на себе розгляд і вирішення справ, зв'язаних з ліквідацією українських консульських установ в Російській Східній Республіці” [35, арк. 4]. Відтак І. Г. Красковському довелося вже в нових політичних умовах завершувала справу звільнення заарештованих російських консулів у Одесі й повернення в Київ українських консулів, які залишалися на території РСФРР як заручники. Скориставшись своїм перебуванням на посаді, він подав також новому керівництву зовнішньополітичного відомства пропозицію щодо створення консульських установ УНР на Далекому Сході та в Японії, очевидно, сподіваючись реалізувати пропозицію Далекосхідного експортного товариства.

Деякий час він обіймав посаду директора канцелярії та керуючого справами Директорії. Саме за його підписом до Міністерства закордонних справ УНР надходили рішення Директорії в сфері зовнішніх зносин. Так, 1 січня 1919 р. він відправив до МЗС УНР ухвалу Директорії про виділення 10 млн карб. на започаткування роботи за кордоном інформаційної місії з огляду на “велике значення” поширення в Європі інформації про Україну та її боротьбу за незалежність [36, арк. 70]. Залишився в історії його підпис і під Актом злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. поряд із підписами голови Директорії В. Винниченка, членів Директорії (С. Петлюри, О. Андрієвського, А. Макаренка) та члена-секретаря Ф. Швеця [37, арк. 5; 40, с. 16].

Невдовзі І. Г. Красковський очолив Українську дипломатичну місію на Кавказі. Його повноваження поширювалися на Азербайджан, Вірменію та Грузію. Офіційне представництво УНР на Кавказі було засновано згідно з наказом Директорії по Міністерству закордонних справ № 76 від 26 січня 1919 р. [40, арк. 42], за кілька днів до залишення урядом Києва. Ця дата зафіксована й у дипломатичному паспорті І. Г. Красковського [23, арк. 28 зв.]. 6 лютого 1919 р., уже в Вінниці, на посаду радника місії було призначено Євгена Адольфовича Ганейзера, аташе – Зіновія Григоровича Моргуліса, урядовця – Івана Полянського; 19 лютого – урядовця Андрія Венедиктовича (Бенедиктовича) Тишкевича. 7 лютого згаданий наказ МЗС УНР “Вісник Української Народної Республіки” опублікував у такому варіанті “Головою Надзвичайної місії УНР до Грузії призначається І.Г. Красковський” [40]. Основним місцем осідку місії визначався Тифліс. Співробітники невідкладно почали готуватися до від’їзду.

Однак склад дипломатичного представництва коригувався під впливом суб’єктивних чинників. Першим – іще у Вінниці – відмовився виїхати на Кавказ аташе З. Моргуліс. Причина відмови 38-річного присяжного повіреного, члена УСДРП, члена Української Центральної Ради від Південно-Західного фронту Всеросійського Союзу міст та останнього київського губернського комісара (з грудня 1918 – по січень 1919 р.), людини, близької до С. В. Петлюри, Зіновія Григоровича Моргуліса¹ достеменно не відома. Попри першу втрату в своєму складі, місія виїхала 20 лютого з Вінниці без З. Г. Моргуліса. Окрім дипломатичних документів, І. Г. Красковський із собою мав охоронний лист міністра закордонних справ зі зверненням до британського військового командування в Новоросійську й Батумі щодо сприяння його безпечному проїзду для встановлення комерційних відносин із кооперативами установами Кубані та Чорноморського узбережжя. 21 лютого місія прибула до Одеси, де затрималися на кілька днів через візування французькою адміністрацією паспортів. В напрямку Новоросійська вирушили пароплавом, однак уже в дорозі отримали звістку, що в місто неможливо потрапити – туди нікого не пускали. Відтак довелося затриматися ще й у Криму, де написав рапорт про звільнення радник Є. А. Ганейзер². Письменник і публіцист Євген Адольфович Ганейзер був не менш знаковою постаттю, ніж З. Г. Моргуліс. Уродженець Бессарабії, виходець із польської дворянської родини шведського походження, син гвардійського офіцера, він закінчив Уманське училище землеробства і садівництва, працював на цукровому заводі й на будівництві залізниці в Катеринославі, а під час Першої світової війни – агрономом у Вітебській і Таврійській губерніях. На момент призначення до складу дипломатичної місії на Кавказі Є. А. Ганейзер мав досить поважний вік (йому виповнилося 57 років), досвід державної служби під час Гетьманату й тверді переконання щодо необхідності воз’єднання Криму з Україною під управлінням намісника гетьмана, редагував проукраїнську газету в Криму й був посередником у фінансуванні урядом Української Держави української преси в Криму.

Тимчасово залишився в Криму (за офіційною версією – для обстеження умов життя кримської Української колонії) й урядовець І. Полянський (колишній службовець гетьманської комендатури, підосаул). І. Г. Красковський і А. В. Тишкевич 10 днів очікували на пароплав до Батумі в Новоросійську. За цей час їм вдалося ознайомитися зі становищем українців, які вважали нагальною потребою призначення консула для захисту їх інтересів. І. Г. Красковський,

¹ За радянської влади З. Г. Моргуліс повернувся в Київ, працював у Всеукраїнській академії наук. 1931 р. заарештований в справі Спілки визволення України, засуджений, помер на заслання

² До 1923 р. він залишався в Криму: працював страховим агентом, рахівником, шкільним учителем у Місхорі. По тому переїхав у Москву. Репресований 1938 р.

користуючись своїм правом глави дипломатичної місії, уповноважив голову Кримської української ради на виконання консульських обов'язків [39, арк. 46]. Зрештою 25 березня за допомогою Голови Кубанської крайової ради М. С. Рябовола виїхали до місця призначення. Граф А. В. Тишкевич походив з відомої родини великих землевласників Віленщини, де І. Г. Красковський провів 7 років життя після закінчення Петербурзького університету (1907–1914 рр.), і був надійним помічником і близькою людиною голови місії. З Батумі лише 4 квітня, провівши півтора місяці в дорозі, вони нарешті потрапили вже без пригод до Тифлісу. На місці з'ясувалося, що призначений військовим міністерством УНР на посаду військового аташе отаман Гавришко також не приїхав. Українську військову місію на Кавказі очолив Микола Мусійович Чеховський, який прибув на початку червня 1919 р. і розпочав роботу в тісному контакті з І. Г. Красковським. Для розташування служб представництва і свого помешкання голова місії винайняв у І. А. Осипова квартиру № 2 з 7 кімнат зі господарськими приміщеннями й підвалом у будинку № 3 на Верейському узвозі за 9 тисяч рублів на рік із умовою шоквартальної оплати та продовження договору оренди [23, арк. 41]. Представники дипломатичного корпусу зустріли українського посла без особливих емоцій. На офіційні візити згодились лише польські та литовські представники. Головний уповноважений Великобританії в Закавказзі Олівер Уордроп відмовився прийняти І. Г. Красковського як державного представника, але прийняв як приватну особу. Найкращі стосунки в нього склалися з папським візитатором О. Дельфуше, який сприяв встановленню контактів української місії з італійським і французьким представництвами [39, арк. 49 зв.]. З метою ознайомлення місцевих мешканців і представників дипломатичного корпусу з українським життям І. Г. Красковський планував створити друкований орган місії. За участі представників Грузії, Вірменії, Туркестану було засновано тижневик “На Рубежі” та щоденну газету “Новь”, але за браком коштів розвинути видавничу діяльність не вдалося.

Відповідно до службових обов'язків Голові дипломатичної місії підпорядковувалися створені ще за Гетьманату консульства в Тифлісі і Баку. І. Г. Красковський мав спеціальне доручення від Директорії подбати про якнайшвидше визнання Л. І. Лісняка, який був призначений гетьманським урядом на посаду консула на Кавказі, але не зміг отримати підтвердження повноважень від місцевої влади. Голова місії невідкладно з'ясував причини відсутності екзекватур. Такими причинами виявились, з одного боку, непередбачувані обставини – багаж Л. І. Лісняка, в якому перебували й офіційні документи, було викрадено в дорозі; з другого – протидія О. Кулинського, призначеного раніше й відкликаного, який не хотів залишати посаду. Як досвідчений управлінець і дипломатичний працівник, І. Г. Красковський налагодив контакт із Міністерством закордонних справ Грузії. Він скерував до МЗС Грузії вербальну ноту щодо прискорення визнання українського консула 12 квітня, однак швидкої відповіді не отримав. 15 квітня він запропонував Л. І. Лісняку обійняти вакантну посаду радника місії. Лише після повторного звернення 8 травня голова місії отримав підтвердження визнання Л. І. Лісняка генеральним консулом УНР у Грузії. Той одночасно залишався на посаді радника місії до 1 грудня, коли цю посаду було скасовано. Вдалося досягти І. Г. Красковському й визнання Л. І. Лісняка генеральним консулом зовнішньополітичними відомствами Вірменії (16 травня) та Азербайджану (5 серпня). У серпні до виконання своїх обов'язків повернувся урядовець І. Полянський. В Криму його арештували більшовики, й більше місяця тримали у в'язниці. Але на той час посаду аташе Директорією було скорочено. І. Полянський мав повертатися до місця розташування МЗС УНР, однак коштів на його повернення в місію не передбачалося.

Кадрова ситуація ускладнювалася ще й тим, що консульський агент О. Кулинський, звинувачений грузинською владою в шахрайстві, всіма засобами намагався зашкодити отриманню екзекатур Л. Лісняком. І. Г. Красковському довелося проводити внутрішнє розслідування, в ході якого з'ясувалося, що О. Кулинський “вів не українську політику, а навіть часом ворожу до України”, був замішаний у багатьох спекулятивних справах. Враховуючи ці обставини, голова місії наказав передати всі справи і архів Л. Лісняку [39, арк. 43 зв.], звертався до МЗС Грузії за допомогою, але грузинська сторона ухилилася від втручання в українські справи. Зрештою Кулинський виїхав з Тифлісу. До виконання обов'язків консула в Батумі Голова місії допустив призначеного на цю посаду в листопаді 1918 р. Є. Засядька.

Невдовзі після приїзду місії довелося долучитися до розшуку в Тифлісі майна та архівів, зібраних діловим гетьманського Відділу охорони пам'яток старовини і мистецтва Головного управління мистецтв і національної культури Г. Я. Стеллецьким як керівником військово-археологічної наукової експедиції в завойованих Туреччиною країнах. Через наступ більшовиків йому не вдалося вивезти з Тифлісу виявлені щоденники, документи та артефакти. Щодо цього питання голова відділу М. Біляшівський звернувся ще до МЗС Української Держави, але спроби вирішити його було здійснено вже з приходом до влади Директорії. Передбачалося, що документи мають зберігатися в помешканні співробітника експедиції Ф. В. Постникова, на розі Троїцької й Графської вулиць [41, арк. 12]. Завдання полягало не лише в пошуках матеріалів, але й з огляду на їх наукову вартість здобуття охоронної грамоти для цього зібрання. До приходу до влади Директорії завершити ці пошуки не вдалося.

У серпні 1919 р. до І. Г. Красковського звернулися представники української громади в Криму з проханням про посередництво у вирішенні питання про визнання прав українського консульства в Криму за Малою Радою Виконавчого комітету Крайової української ради в Криму або заснування в Криму представництва УНР просили представники кримської української громади [42, арк. 4 зв.]. Прохання ґрунтувалося на рішенні з'їзду представників українських організацій у Севастополі 11 серпня 1919 р., у якому взяли участь представники українських громад Алупки, Євпаторії, Сімферополя, Севастополя. Делегати з'їзду обрали українським консулом Павла Крофеїч-Горянського, а місцем осідку консульства визначили Ялту (вул. Дворянська, 10) [42, арк. 3]. “Таке представництво необхідно для піднесення української національної справи в Криму, котра з плином часу все дужче занепадає. Без коштів і достойних поводитирів українське мійське громадянство в Криму лишиться беззахисним проти обрусительних заходів російського уряду і населення буде змушене цілком зденационалізуватися” [42, арк. 4], – йшлося в зверненні представників громади до МЗС УНР. Ідея, що спонукала кримських українців до такого звернення, була значно ширша за їхні побутові, навіть – культурні, інтереси. Йшлося про ідею національну. Її підтримувала й Татарська Директорія і курултай. Керманічі татарського народу вважали “бажаним і потрібним” заснування українського представництва в Криму “для спільної діяльності попліч з українцями в обороні національних прав обох народів” [42, арк. 4]. Кримські українці вважали І. Г. Красковського авторитетним порадником у справі утворення Українського представництва в Криму з огляду на його діяльність у сфері “дотримання українського національного руху в колоніях” та фахівця в “східній політиці” [42, арк. 4 зв.]. За дорученням голови місії секретар А. В. Тишкевич переслав відповідно засвідчені копії звернення, витягу з рішення з'їзду та копію статуту Крайової української ради в Криму на рішення РНМ УНР” [42, арк. 7].

На літній період І. Г. Красковський винаймав дачу в селищі Сурамі, нині – відомому гірському кліматичному і бальнеологічному курорті. Тут кілька років

мешкала й 1 серпня (19 липня) 1913 р. пішла з життя видатна українська поетеса Леся Українка. Відтак розташування керівника української місії в Сурамі (груз. სურამი) мало певний символічний зміст. Водночас достатньо великі кошти (21 000 рублів), заплачені власниці маєтку – Н. Г. Абагадзе – за оренду п'яти кімнат з меблями, садом, городом і водопостачанням” [42, арк. 99 зв.] не свідчило про його сумлінне ставлення до державних коштів.

Тим більше, що на місці призначення українські представники стикнулися з типовою проблемою того часу – скороченням фінансування. Задля створення більш-менш відповідних умов роботи в умовах постійного подорожчання продуктів І. Г. Красковський вирішив виплачувати співробітникам місії щомісячно допомоги в розмірі ставки. Найскладнішим було матеріальне становище консульства в Батумі: з січня по квітень 1919 р. (до прибуття місії) консул практично не отримував платні; водночас значно скоротилися прибутки від вчинення консульських дій, оскільки через тотальну дорожнечу (ціна 1 фунта м'яса сягала 100–150 рублів) клієнти консульства не мали змоги платити консульське мито.

Фінансові труднощі стимулювали пошуки інших можливостей отримання коштів. 15 листопада 1919 р. І. Г. Красковський підписав договір співвласником тифліського Торговельно-промислового товариства “Центроторг” Овсієм Івановичем Португаловим про фінансову участь у діяльності підприємства. “Центроторг” виконував різноманітні торговельно-комісійні операції, включаючи надання в оренду складських приміщень і забезпечення зберігання товарів на складах, створення довідкового бюро адресного столу, видання телефонних книг та іншої довідкової літератури широкого вжитку. Згідно з цим договором І. Г. Красковський викупляв чверть долі власників товариства і вніс 30 тисяч рублів на розвиток його діяльності. При цьому особиста праця нового співвласника в конкретних справах не передбачалася, але йому надавалося право контролювати видатки й прибутки товариства. Договір було укладено терміном на один рік з можливістю пролонгації та умовою, що щомісячний прибуток І. Г. Красковського складатиме не менше 3000 рублів. У разі невиконання цієї вимоги обумовлювалася можливість розірвання ним договору в односторонньому порядку з поверненням вкладених коштів” [39, арк. 87].

У січні 1920 р. місія і підпорядковані їй консульства взагалі залишилися практично без грошей і можливості отримати фінансування від уряду УНР. Негативне ставлення до української місії демонстрували представництва держав Антанти. На припиненні діяльності віце-консульства в Батумі наполягала англійська влада. Ні англійці, ні французи не ставили візи на українські паспорти. Хоч І. Г. Красковському і А. В. Тишкевичу англійський губернатор “з огляду на те, що вони не знають ніякої України” зробив “пропозицію” взяти російські паспорти, на які невідкладно будуть поставлені візи, і виїхати з Кавказу” [43, арк. 13]. Голова місії скористатися пропозицією не збирався.

Щоб не припинити діяльність консульств, І. Г. Красковський знайшов вихід із ситуації у реалізації ідеї, яка обговорювалася на засіданнях очолюваної ним Консульської комісії при МЗС Української Держави, – запровадженні посади почесного консула. Таку пропозицію він зробив голові Бакинської української ради А. Голованю. Однак той відмовився, мотивуючи похилим віком і великою зайнятістю. Не більше двох місяців пропрацював на посаді почесного консула і Агахан – майбутній засновник Бакинського науково-дослідного інституту травматології і відновлювальної хірургії, доктор медичних наук, професор Мір Абдульфатхан Рзахаї огли Талишинський [1, арк. 90]. А в той бурхливий час він повернувся додому після закінчення медичного факультету Університету св. Володимира й роботи в Харківському госпіталі Товариства Червоного Хреста. Наполегливі пошуки кандидатури почесного консула завершилися

призначенням позаштатним консулом члена Української Ради та її представника в Азербайджанському Парламенті, правника за освітою, 36-річного уродженця Полтавщини [1, с. 79] Василя Миколайовича Кужіма, який уже мав досвід роботи у цій сфері. Він неодноразово звертався до представників влади в справі допомоги українцям та здійснював поїздки в райони їх компактного проживання з метою з'ясування умов побуту. Почесний консул констатував, що українці проживають в Джеватському та Ленкоранському повітах області Муган у дуже скрутному становищі (в зруйнованих будинках, зовсім без коштів, їжі й одягу), та просив про виділення їм земельних паїв для проведення сільськогосподарських робіт. У січні 1920 р. він розпочав реєструвати українців і видавати їм національні паспорти. З метою надання документам юридичної сили В. М. Кужім звернувся до Міністерства закордонних справ і отримав гарантії визнання таких документів в Азербайджані. Задля допомоги підопічним землякам почесний консул домігся від уряду фінансової позики 150 000 рублів [2, с. 147]. Однак І. Г. Красковський такої позики не визнав із огляду на те, що він призначив В. Кужіма тимчасово виконувати обов'язки консула виключно для здійснення реєстрації українських громадян та видавання їм національних документів, без повноважень укладати будь-які угоди [2, с. 148], а тому повертати позику не збирався. Службове розслідування було безрезультатним. В. М. Кужім залишив Баку, за однією з версій, виконуючи функції дипломатичного кур'єра, й перевозячи документи до Кам'янець-Подільського – місця тимчасової дислокації уряду.

Щодо організації реєстрації українських громадян на Кавказі І. Г. Красковський співпрацював із місцевими українськими громадами. В березні 1920 р. він отримав звіт щодо кількості українців у Абхазії, які мешкали як у суто українських селах (Спасіння, Стара й Нова Чернігівка, Полтавка, Володимирівка, Петропавлівка, Бомбори, Веселе, Парнаут), так і “в сумі з іншими націями” (Бакланівка, Дранди, Пехулати, Миколаївка), а також у містах (Сухумі, Гудаути, Гагри). Проблема реєстрації місцією українських громадян полягала в тому, що багато з українців були записані в російських статистичних відомостях як “росіяни”, значна частина українських родин виселилася під час революційних подій, багато кому не було чим заплатити членські внески за участь в діяльності української громади. З урахуванням можливої з цих причин похибки голова української громади в Абхазії подав до місії інформацію про зареєстрованих 225 її членів та просив матеріальної допомоги на розвиток української справи в Абхазії [43, арк. 16].

В аналітичних звітах, які І. Г. Красковський скеровував до МЗС УНР, він детально висвітлював ставлення місцевого населення до української ідеї. За його спостереженнями, погляди щодо перспективи державного життя Кубані мали кардинально протилежні вектори: переважну більшість населення склали українці, які прагнули “повного об'єднання Кубані і України” [44, арк. 4], менша частина – росіяни – “рішуче тягнули до Росії” [44, арк. 4]. Ідею включення Кубані до складу України підтримувала й Кубанська Крайова Рада. І. Г. Красковський вважав Кубань “форпостом української національної ідеї на Сході” [44, арк. 4 зв.], хоч усвідомлював, що “козачі країни” не дуже бажають боротьби з “імперіалізмом Росії” і сподіваються зберегти свої великі козацькі привілеї.

Наприкінці квітня 1920 р. І. Г. Красковський провів спільне зібрання Кубанської надзвичайної місії в Закавказзі та Української дипломатичної місії на Кавказі, яке мало на меті розроблення проекту українсько-кубанського договору “братерського єднання” і через труднощі переговорного процесу тривало впродовж трьох днів (29 квітня – 1 травня). Головні позиції договору торкалися взаємного визнання незалежності держав та військової взаємодопомоги.

26 травня 1920 р. Грузинська Демократична Республіка і РСФРР підписали мирний договір. І. Г. Красковський стверджував у свої дипломатичних звітах, що зробив усе можливе, щоб цього не сталося, однак його зусилля були неспівмірними із заходами більшовиків. Керівникові місії доводилося діяти в умовах надзвичайно ускладненого зв'язку з центром: іноземні дипломатичні кур'єри і Грузію не їздили, єдиним каналом зв'язку було Посольство УНР у Царгороді [45, арк. 24]. Секретар посольства В. Приходько, давній знайомий І. Г. Красковського по роботі в Союзі земств і міст Південно-Західного фронту, надсилав йому інформацію від українського уряду та вказівки щодо діяльності, газети й книги українською мовою для українських осередків Кавказу. В умовах реальної можливості переходу влади до більшовиків голова місії отримав пряму вказівку надавати візи для тих, хто збирався виїхати, лише на українські документи, ставити візи на російські паспорти заборонялося [43, арк. 32 зв.]. Серед інших документів, які вдалося отримати в червні 1920 р., було доручення міністра закордонних справ А. В. Ніковського, яке розширювало його повноваження. Уряд УНР офіційно уповноважував І. Г. Красковського бути представником УНР “на Чорноморщині, Кубанщині і в Республіці Союзу Горських Народів”, захищати там права українських громадян, вести переговори з політичних та економічних питань [39, арк. 149]. Міністр наголошував на потребі досягти якнайширших зносин з керівництвом Кубані. Організаційні зусилля І. Г. Красковського в цій сфері завершилися підписанням договору між УНР і Кубанської республіки у Варшаві 7 серпня 1920 р. [15, с. 117].

Відповідно до домовленості з міністром закордонних справ Грузинської Демократичної Республіки Є. П. Гегечкорі, який перебував на цій посаді з листопада 1918 р., деякий час українське національне представництво на Кавказі зберігало свій статус. Однак становище місії набувало загрозливого характеру. Більшовики вимагали її ліквідації. І. Г. Красковський вислав до МЗС УНР секретаря місії А. В. Тишкевича з доповіддю про політичне становище на Кавказі та отримання коштів на утримання установи і директив щодо подальшої діяльності. Однак ні коштів, ні директив керівник місії не отримав. І. Г. Красковському вдалося зберегти місію до моменту, поки більшовики “не набрали до Грузії такої сили, що і самому уряду Грузинської Демократичної Республіки було важко з ними боротися” [46, арк. 89]. Міністр Є. П. Гегечкорі залишив Тифліс і виїхав до Парижу під приводом організації офіційного визнання Грузії “Радою чотирьох” [15, с. 197–198]. Голова Уряду Грузинської Демократичної Республіки Н. М. Жорданія запросив І. Г. Красковського на аудієнцію. Розмова була складною. Запевнюючи в незмінності ставлення грузинського народу до народу українського, “непохитності дружніх взаємовідносин” до національного українського уряду та його представництва на Кавказі, Н. М. Жорданія пояснив, що даліше перебування місії під керівництвом І. Г. Красковського на Кавказі може послужити для більшовиків *casus belli*, а тому він має організувати виїзд місії під будь-яким приводом. На пропозицію І. Г. Красковського повернути вірчі грамоти грузинський лідер запевнив, що не бажає розриву дипломатичних відносин з УНР, лише політичні обставини змушують шукати такий вихід із ситуації. Досвідчений дипломат І. Г. Красковський, не маючи відповідних вказівок і матеріального забезпечення від українського уряду, організував “інформаційну заслону” щодо основної – політичної – причини від'їзду місії.

Місцева преса одностайно повідомляла, що І. Г. Красковський офіційно виїхав з Грузії “для докладу Правительству УНР і для участі в з'їзді закордонних представників УНР” [46, арк. 89]. Гроші на організацію від'їзду здобув від продажу особистих речей та позичив у представника кубанських кооперативів А. Ю. Кучерявенка з обіцянкою повернути не пізніше 25 березня 1921 р. Для

перевезення архіву місії І. Г. Красковський вдався за браком коштів до послуг приватної чехословацької фірми. Планувалося забрати архів у Празі за фінансовою допомогою Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Празі, яку очолював М. А. Славинський. Про обставини від'їзду грузинське міністерство закордонних справ повідомило свого посла в Туреччині Гогелашвілі, який, в свою чергу, поінформував українського представника – І. Токаржевського-Карашевича. Залишаючи посаду, І. Г. Красковський намагався зберегти найменшу можливість захисту українських громадян. Він провів нараду з генеральним консулом Л. І. Лісняком та членами місії Г. Петренком і військовим аташе М. Чеховським. Його ідея полягала в дорученні опіки над українськими громадянами в умовах приходу більшовиків не “офіційним представникам українського уряду”, а головам українських громад, якими фактично були ті самі особи: полковник Чеховський очолив громаду в Тифлісі, Волошинов – у Сухумі, Є. Засядько – в Батумі [46, арк. 89 зв.]. Проте саме відносини з підпорядкованими І. Г. Красковському консулами склали другу причину (суб'єктивного характеру), яка негативно відбилася на оцінці урядом УНР діяльності місії.

Шлях І. Г. Красковського з Тифлісу лежав через Царгород і не мав остаточної кінцевої точки. В Туреччині він зустрівся з управителем українського посольства І. Токаржевським-Карашевичем, докладно доповів йому про причини припинення діяльності “кавказької” місії. На початку квітня І. Г. Красковський добрався до Праги, однак через брак коштів не зміг забрати архів місії, який опинився на Північно-західному вокзалі міста. Забрати його можна було лише за умови сплати коштів за зберігання, яких у дипломатів не було [46, арк. 53].

11 квітня 1921 р. І. Г. Красковський подав рапорт про звільнення його від обов'язків голови НДМ УНР на Кавказі та офіційну ліквідацію місії з виплатою її боргів. Очікуючи рішення, він зупинився у Відні в пансіонаті “Becker” на Lichtensteinstrasse, 8 [23, арк. 63]. Заклопотаний своєю долею, І. Г. Красковський звернувся до А. І. Цвікевича, який перебував у Берліні, щодо надання йому відповідної посади. З Берліна швидко надійшла пропозиція обійняти посаду міністра з білоруських справ у Литві. Потреба замінити особу, яка обіймала цю посаду, – Семашка, зумовлювалася тим, що той “не лише не здатний для цієї праці, але просто шкідливий” [23, арк. 82]. А. І. Цвікевич наголошував, що рішення приймати треба терміново і негайно виїжджати на місце нового призначення. 27 травня. І. Г. Красковський подав запит відносно рішення міністерства щодо його рапорту і 31 травня з отримав відповідь про те, що діяльність НДМ УНР на Кавказі “тимчасово припиняється”, його рапорт про демісію буде прийнято “днем його приїзду до Тарнова”, а претензії співробітників будуть розглянуті окремо [43, арк. 99]. На цьому українська частина його особистої історії дійшла завершення.

Діяльність І. Г. Красковського в сфері дипломатичної та консульської служби припала на період становлення української дипломатії, пов'язаний з подіями Української революції 1917–1921 рр. Особливість його праці полягала у поєднанні практично не поєднуваних двох функцій: з одного боку, представника зарубіжної держави, з іншого – службовця українських державних органів. І. Г. Красковський обіймав високі державні посади в Україні: заступника міністра внутрішніх справ Української Народної Республіки, старшого радника міністра закордонних справ і члена ради Міністерства закордонних справ Української Держави, завідувача Канцелярії Директорії Української Народної Республіки, голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР на Кавказі. До його заслуг у сфері дипломатичної та консульської служби можна віднести керівництво діяльністю Консульської комісії Української Держави, завдяки чіткій організації роботи якої було вироблено параметри мережі консульських установ, створено проект Консульського статуту Української Держави,

проведено призначення на консульські посади фахових працівників. Не менш значним у започаткуванні практичної діяльності консульських установ була апробація ідеї заснування інституту почесних консулів. Призначений ним на посаду почесного консула В. М. Кужім зумів довести потребу такого інституту в умовах втрати державної території та браку фінансування. Незаперечними є його заслуги в сфері дипломатії: очолювана ним місія стала центром українства на Кавказі, на Кубані, в Криму; він підготував проекти міждержавних договорів (зокрема між УНР та Кубанською республікою) та провів їх обговорення; він забезпечив реєстрацію українців в зоні своїх повноважень та систематично популяризував українську ідею. Водночас не можна вважати безпідставними звинувачення його підпорядкованими йому консулами в безвідповідальному ставленні до державних коштів та участі в несанкціонованих бізнес-проектах. Доля і діяльність І. Г. Красковського на ниві української дипломатії заслуговує на окреме дослідження.

Список використаних джерел

1. *Гасымлы М.* Украинско-азербайджанские отношения: история и современность / М. Гасымлы, О. Купчик, А. Дамиров. – Изд. 2-е, испр. и доп. – К.: Изд. дом Дм. Бурого, 2014. – 160 с.
2. *Тагирзаде* Адалет. Новые документальные сведения о В. Н. Кужиме (1884–1958) / Адалет Тагирзаде, Сергей Карамаш // *Цивилизация*. – 2014. – № 8. – С. 140–150.
3. *Клімовіч* Мікалай, Міхнюк Уладзімір. *Краскоўскі Іван Ігнатавіч / Мікалай Клімовіч, Уладзімір Міхнюк // Энциклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў (галоўны рэд.) [і інш.]. – Т. 4. Мінск, 1997. – С. 250.*
4. *Калеснік* Уладзімір. Пражскі епістальярый / Уладзімір Калеснік // *Усё чалавечае: Літаратурныя партрэты, артыкулы, нарысы*. – Мінск, 1993. – С. 244–357.
5. *Трус М.* З архіваў Людмілы Краскоўскай; 3 гісторыі роду Краскоўскіх / М. Трус // *Zapisy 36 / Belarusian Institute of Arts and Sciences*. – New York-Miensk, 2013. – 130 s.
6. *Бежуашвілі А.* Україна і Грузія: дипломатичні відносини 1918–1920 років / А. Бежуашвілі // *Україна – Грузія: Хроніка 2000: Український культурологічний альманах*. – К., 2002. – Вип. 47–48. – С. 20–25; публікація архівних документів С. 26–110.
7. *Міхалюк Д.* *Беларуская Народная Республіка 1918–1920 гг.: ля вытокаў беларускай дзяржаўнасці / Дарота Міхалюк; навук. рэд. Станіслаў Рудовіч; переклад з польскай мовы Алясь Пілецкі*. – Смаленск: Інбелкульт, 2015. – 496 с.
8. *Мушынка М.* Не чужы для беларусаў: Іван Краскоўскі ў грамадска-палітычным жыцці Украіны і Беларусі / М. Мушынка; уступ. слова і переклад В. Маслоўскага // *Літаратура і мастацтва*. – 2001, 2 студзеня. – С. 12.
9. *Mušinka M.* Ivan Kraskovski – priekopnik bielorusko-ukrajinských vzťahov a Slovensko / M. Mušinka // *Historický časopis*. – Bratislava, 2000. – № 3. – S. 495–504.
10. *Гаврилюк Ю.* Штрихи до біографії Івана Красковського / Ю. Гаврилюк // *Над Бугом і Нарвою*. – 2000. – № 3.
11. *Гаврилюк Ю.* За свободу Украины и Беларуси. Штрихи к биографии Ивана Красковского – педагога и дипломата / Ю. Гаврилюк // *День*. – 2005, 4 ноября. – № 203.
12. *Зубко О.* Білоруський слід в українській дипломатії: (кріз призму життя Івана Красковського) / О. Зубко, М. Трус. // *Київська старовина*. – 2008. – № 4. – С. 92–101.
13. *Зубко О.* Іван Красковський – голова української дипломатичної місії УНР на Кавказі (1919–1920 рр.) / О. Зубко // *Проблеми історії та історіографії України: прогр. і матеріали наук.-практ. конф. [“День науки іст. ф-ту”]*, Київ, 2011 р.]. – К., 2011. – С. 30–32.
14. *Зубко О.* Винницькі адресати Івана Красковського / О. Зубко // *Гістарычныя шляхі, узаемадзеянне і ўзаемаўплывы беларускага народа і суседзяў: зб. навук. артыкулаў / рэд.: Р. Р. Лазько [і інш.]; М-ва адукацыі РБ, Гом. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны*. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2014. – С. 77–80.
15. *Матвієнко В. М.* Українська дипломатія 1917–1921 рр.: на теренах постімперської Росії / В. М. Матвієнко. – К.: ВПЦ “Київський ун-т”, 2002. – 373 с.
16. *Сергійчук В.* Іван Красковський – творець кавказької політики / В. Сергійчук // *Над Бугом і Нарвою*. – 2000. – № 4.
17. *Дорошенко Д. І.* Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920 роки) / Д. І. Дорошенко. – К.: Темпора, 2007. – 632 с.
18. *Центральний державний історичний архів України*, м. Київ, ф. 715, оп. 3, ф. 9319, спр. 26.
19. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України* (далі – ЦДАВО України), ф. 3658, оп. 1, спр. 12.
20. *Міністерство внутрішніх справ за доби України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.)* [Текст]: у 3-х т. / М. Г. Вербенський [та ін.]; МВС України; ДНДІ МВС України. – Київ: б. в. – Т. 1.: Міністерство внутрішніх справ за доби УНР та Української Держави (1917–1920). – К., 2012. – 686 с.
21. *ЦДАВО України*, ф. 2592, оп. 1, спр. 1.
22. *Пашкевіч А.* Сьмон Рак-Міхайлоўскі: старонкі жыцця і дзейнасці / А. Пашкевіч // *Куфэрак*

Віленшчыны. – 2007. – № 1 (12). – С. 4–30. 23. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 3, спр. 48. 24. Лебедзева В. М. БНР-УНР: першы вопыт дзяржаўных стасункаў (вясна 1918 г.) / В. М. Лебедзева // *Архе*=Пачатак. – 2003. – № 8. – С. 396. 25. *Архівы* Беларускай Народнай Рэспублікі / Рэд. С. Шуца. – Т. 1. – Вільня-Нью-Ёрк – Менск – Прага, 1998. – Т. 1, кн.1. 26. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 2, спр. 2. 27. *Мірні* перагаворы між Украінською державою та РСФРР 1918 р. Протоколы і стенограмы пленарных засідань: Зб. док. і матеріалів / Інститут історії України НАН України, Інститут східноєвропейських досліджень НАН України, Східноєвропейський дослідний інститут ім. В. К. Липинського (США) та ін.: уклад.: О. І. Лупандін, І. В. Ралле, Л. В. Яковлева. – К.; Нью-Йорк; Філадельфія: Інститут історії України НАН України, 1999. – 366 с. 28. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 54. 29. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 24. 30. ЦДАВО України, ф. 1236, оп. 1, спр. 13. 31. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 57. 32. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 53. 33. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 2. 34. ЦДАВО України, ф. 3766, оп. 1, спр. 139. 35. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 1. 36. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 144. 37. ЦДАВО України, ф. 1429, оп. 1, спр. 5. 38. *Гаврилюк Ю.* Іван Красковський – підляшанин керуючий справами Директорії УНР, підписаний під Актом Злуки / Ю. Гаврилюк // *Над Бугом і Нарвою.* – 2015. – № 1 (137). – С. 16. 39. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 3, спр. 49. 40. *Вісник* Української Народної Республіки. – Вінниця, 1919, 7 лютого. – С. 1. 41. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 1, спр. 29. 42. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 3, спр. 50. 43. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 3, спр. 38. 44. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 3, спр. 39. 45. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 376. 46. ЦДАВО України, ф. 3696, оп. 2, спр. 270.

Ирина Матяш

**ВКЛАД БЕЛОРУССА ИВАНА КРАСКОВСКОГО В ФОРМИРОВАНИЕ
УКРАИНСКОЙ ДИПЛОМАТИИ (1918–1921 ГГ)**

В статье рассмотрены основные направления деятельности Ивана Красковского в формировании украинской дипломатической и консульской служб в 1918–1921 гг.

Ключевые слова: дипломатия, консульская служба, Иван Красковский, Беларусь, Украина.

Iryna Matyash

**BELORUSSIAN IVAN KRASKOVSKIY'S CONTRIBUTION
INTO THE FORMATION OF UKRAINIAN DIPLOMACY (1918–1921)**

The paper considers basic directions of Ivan Kraskovskiy's activity in forming the Ukrainian diplomatic and consular service in 1918–1921.

Key words: diplomacy, consular service, Ivan Kraskovski, Belarus, Ukraine.